

Aynur Səfərlı
polis leytenantı

AZƏRBAYCAN İSLAM DÜNYASININ BİR PARÇASI KİMİ

məsidir. Qurani-Kərimdə Məhəmməd peyğəmbərin bəşəriyyətə müjdə verən, xəbərdar edən və ələmlərə mərhəmət olaraq göndərildiyi və peyğəmbərlərin sonuncusu olduğu bildirilir. İslamın universal bir din olmasının başqa bir tərəfi də onun bütün zamana və məkana mü-raciət etməsidir. İslam bütün bəşəriyyəti sevməyi, onun dilini anlamağı, dərdinə çarə qılmağı, dünyadakı bütün müsəlmanları düşünüb onların sevincinə-kədərinə şərik olmağı müsəlmanlığın idealı hesab edir. İslam demokratiya, hüquq, ədalət, bərabərlik və azadlıq ideyalarını tərənnüm etmiş, din, vicdan, inanc və əqidə məsələlərində müsəlmanlarla qeyri-müsəlmanlar arasında bərabərliyin təminatçısı olmuşdur. Azərbaycan İslam dininə, İslam mədəniyyətinə mənsub bir ölkədir.

İslam Azərbaycanda

VII əsrin ikinci yarısından etibarən dərin kök salmış, insanların davranışına, düşüncəsinə, mənəviyyat və mədəniyyətinə müəyyənedici təsir göstərmişdir. VII əsrin əvvəllərində Ərəbistan yarımadasında meydana çıxan İslam tezliklə dünyanın böyük bir hissəsində yayıldı.

Azərbaycan əhalisinin təxminən 96 faizini müsəlmanlar, 4 faizini xristianlar, yəhudilər, bəhailər, krişnalər və digər dinlərin mənsubları təşkil edirlər. Ölkə müsəlmanlarının təxminən 60-65 faizi şiə, 35-40 faizi sünni məzhəb müsəlmanlardan ibarətdir. Xristianlığın, demək olar ki, bütün cərəyanları ölkəmizdə təmsil olunmuşdur. Belə ki, Azərbaycanda pravoslav, katolik, lüteran və protestant təriqətlərin, eləcə də tarixi Alban kilsəsinin mənsubları olan xristianlar yaşayır. Azərbaycan Respublikasında din dövlətdən ayrılır. Bütün dini etiqadlar qanun qarşısında bərabərdir. Hazırda ölkədə 749 dini qurum qeydiyyatdan keçmişdir.

Konfessional baxımdan onların 721-i İslam, 28-i isə qeyri- İslam (xristian - 17; yəhudi - 8; krişna - 1; bəhai - 2) təmayülüdür. Azərbaycanda həmçinin 13 kilsə, 7 sinaoq fəaliyyət göstərir. 2017-ci ildə dini təhsil müəssisələrinin (kollec) dövlət qeydiyyatına alınması prosesi başlayandan 10 dini təhsil müəssisəsi dövlət qeydiyyatına alınıb. Ölkə ərazisində 748 pir və ziyarətqah fəaliyyət göstərir, onlardan 25-i Bakı-Abşeron bölgəsinin pa-

yına düşür. Əgər SSRİ dövründə Azərbaycanda cəmi 17 məscid fəaliyyət göstərirdisə, 2017-ci ilin əvvəlinə onların sayı 2166-ya çatmışdır.

Təkcə Bakı şəhərində 136 məscid mövcuddur

Hazırda ölkədə 306 məscid dövlət tərəfindən tarixi abidə kimi qorunur. Bibiheybət məscid-ziyarətqah kompleksi, Təzəpir məscidi, İçərişəhər Cümə və Həzrət Məhəmməd məscidləri, Əjdərbəy məscidi, Heydər məscidi, Şamaxı Cümə məscidi, Gəncə "İmamzadə" kompleksi və onlarla digər dini abidə və məscid dövlət tərəfindən əsaslı şəkildə təmir və bərpa edilərək dindarların istifadəsinə verilmişdir. Əshabi-Kəhf ziyarətqahı da daxil olmaqla adı çəkilən dini komplekslər Azərbaycanın İslam dini-mədəni dəyərlər sistemində əhəmiyyətli töhfə kimi qiymətləndirilə bilər. Müstəqillik dövründə İslam aləmi ilə münasibətlərin qurulması və inkişaf etdirilməsi Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birini təşkil etmişdir. Azərbaycanın ilk diplomatik missiyaları məhz müsəlman ölkələrində fəaliyyətə başlamış, dövlətimiz qısa zamanda İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı və ISESCO kimi müsəlman dünyasını birləşdirən qurumların fəal üzvünə çevrilmişdir.

Azərbaycan tarixən sivilizasiyalara-rası dialoqa önəmli töhfələr verən, dö-zümsüzlüyün bütün formalarını rədd edən humanist mənəvi məkan kimi öz mövqeyini qoruyub saxlaya bilmişdir. İslam və Türk sivilizasiyalarının unikal vəhdət məkanlarından və önəmli mərkəzlərindən biri olmuş Azərbaycan da İslam dininin maddi və qeyri-maddi irsinin zənginləşməsinə hər zaman töhfəsinə vermiş, İslam mədəniyyətinin ümumdünya əhəmiyyətinin yüksəlməsində mühüm rol oynamışdır. Xalqımız həmişə öz tarixi keçmişinə, mənəvi sərvətlərinə hörmətlə yanaşmış, hətta 1918-ci ildə yaranmış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlət simvolu olan bayrağında İslam mənsubluğunu əks etdirmişdir. SSRİ-nin tərkibində olduğu dövrdə basqılara məruz qalmasına baxmayaraq, xalqımız dini ibadətqahların və məscidlərin bir hissəsini qoruyub saxlamış, dini dəyərlərinə sadıq qalmışdır. "İslam

Həmreyliyi İli"nin əsas məqsədləri müsəlman aləmində birliyi möhkəmləndirmək, İslamın sülh və mədəniyyət dini olduğunu bütün dünyaya göstərməkdir. İslam coğrafiyasında yerləşən ölkələr arasında Azərbaycan ilk ölkədir ki, İslam həmreyliyini siyasi akt səviyyəsinə yüksəltmişdir və bütün İli həmin ideyaların təbliğinə yönəlmiş sistemli tədbirlərin həyata keçirilməsinə həsr edir.

2011-ci ildən

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı adlanan İslam Konfransı Təşkilatı Cənubi Amerika, Afrika, Avropa və Asyanın 57 müsəlman ölkəsini birləşdirən beynəlxalq təşkilatdır. İƏT BMT-dən sonra dünyada ikinci böyük beynəlxalq təşkilatdır. İslam dini-mənəvi dəyərlərinə sıx bağlı olan Azərbaycan həm də dünyada multikulturalizmin mərkəzlərindən biri kimi tanınır. Azərbaycanda mədəni müxtəlifliyin, etnik və dini tolerantlıq mühitinin təmin olunması böyük uğurdur. Ölkəmizdə heç vaxt dini və milli ayrı-seçkilik olmamış, bütün dinlərin nümayəndələri dinc və qarşılıqlı anlaşma şəraitində yaşamışlar. Bu, Azərbaycan xalqının həyat tərzidir, irəliyə doğru inamla getməyin ən optimal yoludur. Beynəlxalq tədbirlərə ev sahibliyi edən Bakı şəhəri artıq "Humanitar Davos" adını qazanmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2017-ci ilin Azərbaycanda "İslam Həmreyliyi İli" elan edilməsi haqqında Sərəncamı bütün müsəlman aləminə və dünyaya xoşməramlı mesajdır. 12-22 may 2017-ci il tarixlərində Bakıda keçirilən IV İslam Həmreyliyi Oyunları təkcə idman yarışı kimi deyil, eyni zamanda, bütün İslam dünyasının birlik, həmreylik günləri kimi yaddaşlara yazıldı.

Şərqlə-Qərbin qovşağında yerləşən Azərbaycan İslam dünyasının bir parçası olaraq Qafqazda ən böyük müsəlman respublikası sayılır. Digər Qafqaz xalqları kimi Azərbaycan xalqı da tarixən həmişə öz milli-mənəvi və dini dəyərlərinə sadıq olmuş, öz adət-ənənələrinə ehtiramla yanaşmışdır. Son illərdə İslam dini, İslam sivilizasiyası haqqında yeni-yeni tədqiqat əsərlərinin sayı çoxalmış, bu sahədə keçirilən beynəlxalq konfrans və simpoziumların coğrafiyası genişlənməmişdir.

Hər zaman Ulu öndər Qafqazda yaşayan xalqların, o cümlədən Azərbaycan xalqının zəngin coğrafi mövqeyi, tarixi kökləri, qədim mədəniyyəti haqqında çox fəxrlə danışaraq, Qafqazda İslamın yayılmasına diqqət yetirmiş və bu mənada ölkəmizin mühüm rol oynadığını qabartmışdır. H. Əliyev Qafqazda yaşayan və İslam dininə etiqad edən xalqların həyat və fəaliyyətində, yaşayış tərzində İslam dininin mühüm əhəmiyyətini qeyd etmiş və bu xalqların milli-mənəvi dəyərlərinin zənginləşməsində İslam dinin böyük rol oynadığını xüsusi vurğulayaraq demişdir: "Biz qafqazlılar özümüzün qafqazlı olmağımızla fəxr edirik. Bu nə deməkdir? Qafqazın təkcə məğrur dağları, onun gur çayları, gözəl bulaqları, meşələri, gül-çiçəkləri deyildir. Qafqazlı olmaqla fəxr etmək Qafqaz xalqlarının tarixi kökləri ilə, Qafqaz xalqlarının bəşər mədəniyyətinə verdikləri töhfələrlə bağlıdır. Bu baxımdan Qafqazda İslamın yayılması və inkişaf etməsi Qafqaz xalqlarının tarixinin böyük bir hissəsini təşkil edir, eyni zamanda İslam sivilizasiyasının Qafqaz xalqlarına bəxş etdiyi dəyərli töhfələrin olması əks etdirir.

Qafqaz xalqlarının, demək olar ki, əksəriyyəti İslam dininə itaət edir

İslamın Qafqazda yayılması tarixini siz alimlər yaxşı bilirsiniz. Mən, sadəcə, bir nöqtəni vurğulamaq istəyirəm ki, Azərbaycan bu sahədə mühüm yer tutur".

Fəlsəfə elmləri doktoru Sakit Hüseynov "Azərbaycanda dini tolerantlıq mədəniyyəti: tarix və müasirlik" kitabında qeyd edir ki, Qafqazda İslamın yayılması, əsasən, Azərbaycandan başlayır və Azərbaycan tarixinin böyük bir hissəsini təşkil edir. Bu baxımdan Azərbaycan Qafqazda İslam dəyərlərinin, İslam sivilizasiyasının yayılması və inkişaf etməsində xüsusi rol oynamışdır. İslam dininin qədim Qafqazda yayılmasının Azərbaycanı başladığını vurğulayan ulu öndər İslamın Qafqaza yeni sivilizasiya, yeni mədəniyyət gətirdiyini xüsusi qeyd edərək demişdir:

"Məlumdur ki, Qafqazda İslamın yayılması və inkişaf etməsi Azərbaycandan başlayır. İslam Qafqaz xalqlarına səadət, xoşbəxtlik gətiribdir, inki-

şaf, İslami dəyərlər gətiribdir ki, bu da Qafqaz xalqlarının milli-mənəvi dəyərlərinin əsasını təşkil edibdir. Məlumdur ki, Qafqazda yaşayan xalqlar İslam dinini qəbul edənə qədər də böyük mədəniyyətə, tarixə və özlərinə məxsus adət-ənənələrə malik olmuşlar. İslamın dini-mənəvi dəyərləri Qafqaz xalqlarının qədimdən yaranmış və inkişaf etmiş mənəvi dəyərləri ilə birlikdə xalqların yüksək milli-mənəvi dəyərlərini təşkil edibdir".

Məlumdur ki,

İslam dininin dünyanın müxtəlif bölgələrində yayılması ilə bağlı uzun illər belə bir fikir formalaşmışdır ki, guya İslam dini "qılınc gücünə", "zorakı yolla" yayılmışdır. Lakin tarixi mənbələr və dünyada tanınmış şərqşünas alimlər İslamın zorakılıqla yayılmadığını zaman-zaman təsdiq etmişlər. Məsələn, məşhur şərqşünas akademik V.V. Bartold yazırdı ki, "İslam zorakılıqla yayılmamışdır, bu dinin yayıldığı ərazilərdə nə xristianlar, nə də zərdüştlər təqibə məruz qalmamışlar. İslam dininin Azərbaycanda və bütövlükdə Qafqazda yayılması prosesində zorakılığın olmaması faktı bir çox elmi ədəbiyyatlarda öz geniş ifadəsini tapmışdır." Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə məşhur ərəb tarixçisi Yaqut Əl Həməviyə istinad edərək göstərmişdir ki, ərəblər Qafqazda yerli əhali ilə bağladıkları müqavilələrdə öhdəlik götürdülər ki, "əhalidən heç kim öldürülməyəcək, əsir edilməyəcək, atəşgədələrdən heç biri dağıdılmayacaq...", əhaliyə bayramlarda öz rəqslərini ifa etməyə, evvəllər nə edirdilərsə, onu etməyə mənə olmayacaqlar."

Bütün bu işlərin davamlılığı üçün dini maarifləndirmə istiqamətində də fəaliyyətin gücləndirilməsinə ehtiyac yaranır. Çünki, görürük ki, bu gün dini sahədə ortaya çıxan əksər problemlərin kökündə dini savadsızlığın, İslamın olduğu kimi təqdim edilməməsinin dayandığını göstərir. Bu səbəbdən də, Azərbaycan dövləti milli-mənəvi dəyərlərimizin təbliği istiqamətində ölkədə dini maarifləndirmə və milli-mənəvi dəyərlərin təbliği işinə xüsusi diqqət ayırır. Dini maarifləndirmə düzgün aparıldığı zaman dini təhlükəsizlik və ictimai-siyasi sabitlik təmin olunur, tolerantlıq ənənələrinin inkişafına təkan verilir, dini zəmindəki ziddiyyətlərin, dövlətlər və xalqlar arasında ki qarşıdurmaların qarşısı alınır.

Araşdırmalar göstərir ki, son illərdə, xüsusən, İslamın tarixi mahiyyəti, dünya mədəniyyət tarixində İslamın oynadığı rol, onun bəşər sivilizasiyasına verdiyi töhfələr beynəlxalq miqyasda keçirilən elmi konfransların və simpoziumların müzakirə obyektinə çevrilmişdir.